

Κλείνοντας το Χάσμα της Αξιοπιστίας: Χαρτογραφώντας την Εξέλιξη της Παραπληροφόρησης και της Ψηφιακής Εμπιστοσύνης

Η εκπαιδευτική ενότητα «Κλείνοντας το Χάσμα της Αξιοπιστίας: Χαρτογραφώντας την Εξέλιξη της Παραπληροφόρησης και της Ψηφιακής Εμπιστοσύνης» σχεδιάστηκε στο πλαίσιο του FERMI (Fake nEws Risk Mitigator) [Project 101073980], ενός έργου του προγράμματος Horizon Europe που μελετά και επιχειρεί να αντιμετωπίσει τις ρίζες, τη διάδοση και τις επιπτώσεις της παραπληροφόρησης και των ψεύτικων ειδήσεων.

Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό εμπνέεται και βασίζεται κυρίως στις ιδέες που μοιράστηκαν κατά τη διάρκεια του τελικού webinar (διαδικτυακού σεμιναρίου) του FERMI, με τίτλο «*How Disinformation Evolves Narratives, Digital Influence, and Trust*», το οποίο διοργανώθηκε από την CONVERGENCE στις 10/09/2025.

Στο webinar συμμετείχαν ως ομιλήτριες η Κατερίνα Μπέλη (ερευνήτρια και υπεύθυνη επικοινωνίας στο The Lisbon Council) και η Δρ. Σοφία Τιπάλδου (επίκουρη καθηγήτρια Διεθνών Σχέσεων στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών). Οι συμβολές τους αναγνωρίζονται και αναφέρονται σε όλο το κείμενο. Στόχος αυτού του υλικού είναι να χαρτογραφήσει τις εξελισσόμενες δυναμικές της παραπληροφόρησης και να διερευνήσει πώς η αξιοπιστία, η εμπιστοσύνη και η νομιμότητα χτίζονται, αμφισβητούνται και αναδιαμορφώνονται στην ψηφιακή εποχή. Εξετάζοντας τόσο τον *κύκλο ζωής της παραπληροφόρησης* όσο και το τεχνολογικό πλαίσιο του FERMI, αναδεικνύεται πώς μια διεπιστημονική προσέγγιση που συνδυάζει τεχνητή νοημοσύνη, επιστήμη της συμπεριφοράς και κοινωνικοοικονομική ανάλυση μπορεί να γεφυρώσει το χάσμα αξιοπιστίας και να ενισχύσει την ανθεκτικότητα στις ευρωπαϊκές κοινωνίες. Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό συμπληρώνει τη σειρά εκπαιδευτικών υλικών του FERMI «Πλοηγώντας στην Παραπληροφόρηση: Ένας Ολοκληρωμένος Οδηγός» και «Ψηφιακή Εμπιστοσύνη: Μια Πρακτική Πορεία για την Καταπολέμηση της Παραπληροφόρησης και την Ενίσχυση της Ανθεκτικότητας», επεκτείνοντας τη συζήτηση προς την αλληλεπίδραση μεταξύ της χειραγώγησης των αφηγημάτων και της δημόσιας εμπιστοσύνης.

«Η παραπληροφόρηση δεν παραμορφώνει απλώς τα γεγονότα· κινητοποιεί τους ανθρώπους.»
(FERMI Webinar, 2025)

PARTNERS

ΕΝΟΤΗΤΑ 1: ΚΑΤΑΝΟΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΑΡΑΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ – ΕΝΝΟΙΕΣ ΚΑΙ ΠΛΑΙΣΙΟ

Όπως υπογράμμισε η Δρ. Σοφία Τιπάλδου στο webinar, η παραπληροφόρηση δεν είναι μια μεμονωμένη ψευδής ανάρτηση, αλλά μια στρατηγική διαδικασία: δημιουργείται σκόπιμα για να εξαπατήσει, να χειραγωγήσει ή να πολώσει, συχνά εκμεταλλευόμενη τις συναισθηματικές και ιδεολογικές ευαισθησίες του ευρύ κοινού.

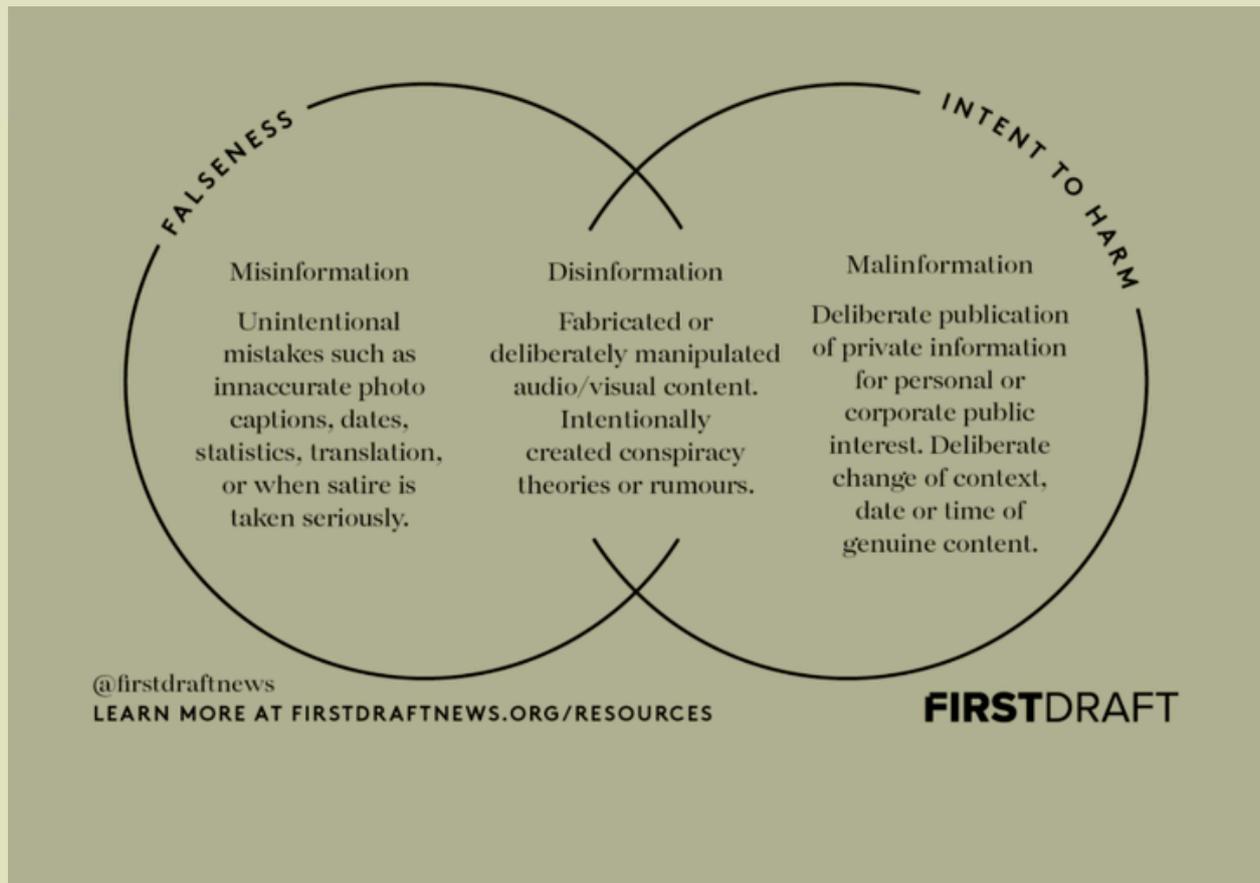
Για να κατανοήσουμε τον αντίκτυπό της, εξετάζουμε την ευρύτερη έννοια της «πληροφοριακής αναταραχής» – τον τρόπο με τον οποίο η πληροφορία δημιουργείται, διαμοιράζεται και προσλαμβάνεται στην ψηφιακή εποχή, όπου η **εσφαλμένη πληροφορία** (misinformation), η **εσκεμμένη παραπληροφόρηση** (disinformation) και η **κακόβουλη πληροφορία** (malinformation) αλληλεπιδρούν και εξελίσσονται.

Γιατί χρησιμοποιούμε τον όρο «πληροφοριακή αναταραχή» αντί για «fake news»;

Ο όρος «ψευδείς ειδήσεις» (fake news) είναι παραπλανητικός και πολιτικά φορτισμένος. Πολλές προβληματικές πληροφορίες δεν είναι καν ειδήσεις (π.χ. φήμες, memes, παραποιημένες εικόνες, στοχευμένες διαφημίσεις). Κάποιο περιεχόμενο αναμειγνύει αληθινά στοιχεία με αποκομμένα συμφραζόμενα. Επιπλέον, η ετικέτα «fake news» συχνά χρησιμοποιείται για να απαξιώνει αξιόπιστη δημοσιογραφία. Αντίθετα, ο όρος «πληροφοριακή αναταραχή» περιγράφει με μεγαλύτερη ακρίβεια και πληρότητα το περίπλοκο πληροφοριακό περιβάλλον του σήμερα.

Βασικοί όροι που αναφέρθηκαν στο webinar:

- **Misinformation** (εσφαλμένη πληροφορία): Ψευδές ή ανακριβές περιεχόμενο που κοινοποιείται χωρίς πρόθεση εξαπάτησης.
- **Disinformation** (εσκεμμένη παραπληροφόρηση): Ψευδές ή παραπλανητικό περιεχόμενο που κοινοποιείται με πρόθεση να εξαπατήσει ή να χειραγωγήσει.
- **Malinformation** (κακόβουλη πληροφορία): Πραγματικές (αληθείς) πληροφορίες που χρησιμοποιούνται με τρόπο που προκαλεί βλάβη (π.χ. «οπλοποίηση» ενός γεγονότος εκτός πλαισίου).

Τύποι παραπληροφόρησης

Σύμφωνα με την ταξινόμηση της Claire Wardle (First Draft, 2017-2019), η παραπληροφόρηση και η παραπλανητική ενημέρωση υπάρχουν σε ένα φάσμα ως προς την πρόθεση εξαπάτησης και το πιθανό μέγεθος βλάβης. Αυτό το πλαίσιο διακρίνει αρκετές μορφές, όπως

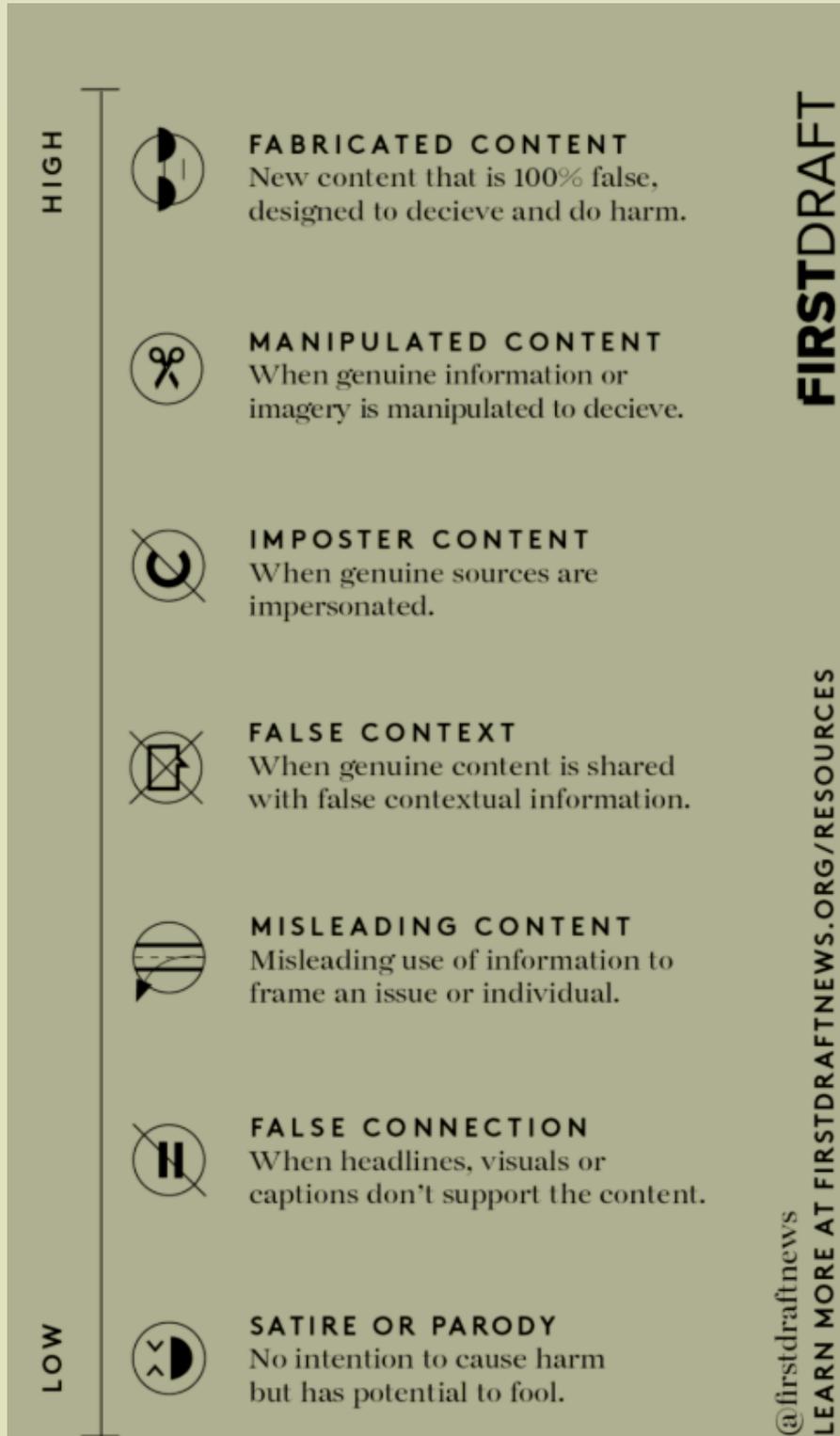
- **σάτιρα ή παρωδία,**
- **ψευδής σύνδεση,**
- **παραπλανητικό περιεχόμενο,**
- **ψευδές πλαίσιο,**
- **περιεχόμενο που εμφανίζεται ως προερχόμενο από άλλον,**
- **παραποιημένο περιεχόμενο,**
- **εξ ολοκλήρου κατασκευασμένο περιεχόμενο.**

Η αναγνώριση αυτών των κατηγοριών βοηθά αναλυτές και πολίτες να εντοπίζουν τεχνικές χειραγώγησης, να αξιολογούν την πρόθεση και να αντιδρούν κατάλληλα μέσα στο εξελισσόμενο πληροφοριακό οικοσύστημα.

Γιατί είναι σημαντικό;

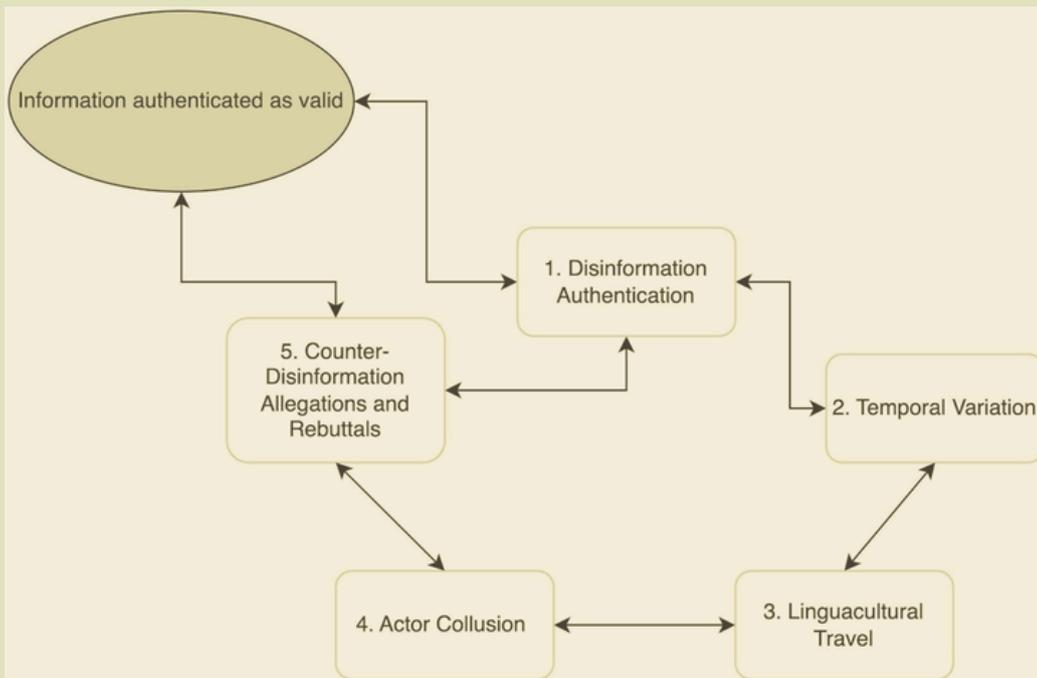
Η παραπληροφόρηση λειτουργεί ως σύστημα, συνδυάζοντας το πλαίσιο αφηγημάτων, τη χειραγώγηση των μέσων και την επιλεκτική ενίσχυση, για να πετύχει πολιτικούς, οικονομικούς ή ιδεολογικούς στόχους. Γι' αυτό πρέπει να τη μελετάμε ως ένα οικοσύστημα και όχι ως μεμονωμένες αναρτήσεις.

Αυτή η οπτική οδηγεί απευθείας στην επόμενη ενότητα του webinar, όπου η Δρ. Τιπάλδου παρουσίασε τον «Κύκλο Ζωής της Παραπληροφόρησης» - ένα μοντέλο διεργασιών που δείχνει πώς τέτοια αφηγήματα εξελίσσονται και επιμένουν.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Ο ΚΥΚΛΟΣ ΖΩΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ – ΠΕΝΤΕ ΔΙΑΣΥΝΔΕΔΕΜΕΝΑ ΣΤΑΔΙΑ

Όπως παρουσίασε η Δρ. Σοφία Τιπάλδου, ο «Κύκλος Ζωής της Παραπληροφόρησης» (Tolz, Hutchings, Kazakov, Tiralidou 2025) είναι ένα μοντέλο που δείχνει πώς η παραπληροφόρηση εξελίσσεται μέσα από έναν συνεχή κύκλο επικύρωσης, μεταμόρφωσης και αντιπαράθεσης στο πληροφοριακό οικοσύστημα. Ο κύκλος αυτός περιλαμβάνει **πέντε διασυνδεδεμένα στάδια**, που περιγράφουν πώς τα ψευδή ή παραπλανητικά αφηγήματα εξελίσσονται και επιμένουν σε όλο το πληροφοριακό περιβάλλον:

- **Επικύρωση Παραπληροφόρησης (Disinformation Authentication)** – Οι διαδικασίες και πρακτικές με τις οποίες οι δρώντες παρουσιάζουν, “σφραγίζουν” ή «αποδεικνύουν» ορισμένα στοιχεία ως αξιόπιστα, προετοιμάζοντάς τα για ευρύτερη διάδοση.
- **Χρονική Παραλλαγή (Temporal Variation)** – Το ίδιο αφήγημα αλλάζει μορφή με την πάροδο του χρόνου (επαναχρονολογείται, αναπλασιώνεται, επιλεκτικά ενημερώνεται) ώστε να ταιριάζει σε νέα γεγονότα και να παραμείνει επίκαιρο.
- **Γλωσσοπολιτισμικό Ταξίδι (Linguacultural Travel)** – Τα αφηγήματα μετακινούνται μεταξύ γλωσσών και πολιτισμικών συμφραζομένων, αποκτώντας τοπικά χαρακτηριστικά, μεταφορές και πλαίσια που βρίσκουν απήχηση στο κοινό.
- **Σύμπραξη Δρώντων (Actor Collusion)** – Ο συντονισμός (επίσημος ή άτυπος) μεταξύ μέσων ενημέρωσης, πλατφορμών, επιδραστικών προσώπων ή κοινοτήτων, με σκοπό την αύξηση της ορατότητας και την ενίσχυση της φαινομενικής νομιμότητας του αφηγήματος.
- **Κατηγορίες Παραπληροφόρησης & Διαψεύσεις (Counter-Disinformation Allegations and Rebuttals)** – Κύκλοι κατηγοριών και διαψεύσεων που, παραδόξως, μπορεί να συνεχίσουν να ανατροφοδοτούν και να παγιώνουν το αρχικό αφήγημα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3: ΕΜΠΕΙΡΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΟΥ ΚΡΕΜΛΙΝΟΥ & ΟΙ ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ 2024

Η **εμπειρική έρευνα** της Δρ. Σοφίας Τιπάλδου, όπως παρουσιάστηκε στο τελικό webinar του FERMI, εξέτασε τις συντονισμένες ψηφιακές στρατηγικές που χρησιμοποίησαν μέσα συνδεδεμένα με τη Ρωσία ενόψει των Ευρωεκλογών του 2024. Αυτή η μελέτη περίπτωσης δείχνει πώς ο «Κύκλος Ζωής της Παραπληροφόρησης» λειτουργεί στην πράξη, αποκαλύπτοντας ένα δικτυωμένο σύστημα επιρροής που βασίζεται στην επανάληψη, τη διασταυρούμενη αναφορά και τη γλωσσική προσαρμογή για να διατηρεί την αξιοπιστία του με την πάροδο του χρόνου.

Μέσα ενημέρωσης όπως το Voice of Europe (VoE), το RRN, η Pravda και το France et EU λειτούργησαν ως κεντρικοί κόμβοι σε έναν ευρύτερο «αστερισμό» μιντιακών δρώντων. Αυτά τα μέσα συνδύασαν αυθεντικό, ημι-αυθεντικό και κατασκευασμένο περιεχόμενο, θολώνοντας τα όρια μεταξύ δημοσιογραφίας, σχολιασμού και προπαγάνδας, με σκοπό να διαμορφώσουν την αντίληψη για την ευρωπαϊκή πολιτική, την ταυτότητα και την ηθική.

Βασικά χαρακτηριστικά που εντοπίστηκαν:

- Διασταυρούμενες αναφορές σε δυτικά μέσα ενημέρωσης για να δημιουργηθεί εντύπωση νομιμότητας, συχνά χωρίς σαφή αναφορά της αρχικής πηγής.
- Ψευδείς αναφορές σε έγκυρα μέσα (δηλ. παρουσίαση ότι η πληροφορία προέρχεται από mainstream πηγή), όπου οι αυθεντικές παραπομπές αντικαθίστανται με πηγές συνδεδεμένες με το ρωσικό κράτος, όπως το TASS, το RT ή το RIA Novosti.
- Εκτεταμένη διασύνδεση μέσω υπερσυνδέσμων μεταξύ αφανών ακροδεξιών, ακροαριστερών και συνωμοσιολογικών ιστοσελίδων, δημιουργώντας ένα παραπλανητικό δίκτυο «επιβεβαίωσης».
- Θεματικό πλαίσιο γύρω από την εθνική κυριαρχία, τον εθνικισμό και την ηθική παρακμή, σχεδιασμένο ώστε να προκαλεί συναισθηματική απήχηση πέρα από ιδεολογικές διαφορές.

Η ανάλυση των παραπομπών (backlinks) αποκάλυψε ότι αυτά τα αφηγήματα ενισχύθηκαν τόσο από εξτρεμιστικά όσο και από εναλλακτικά μιντιακά οικοσυστήματα, δημιουργώντας «θαλάμους αντήχησης», όπου πολωμένες κοινότητες –συχνά άθελά τους– ενίσχυαν από κοινού την ίδια την παραπληροφόρηση.

Τα ευρήματα δείχνουν πώς η παραπληροφόρηση εκμεταλλεύεται τη λογική των δικτύων: βασίζεται περισσότερο στην ορατότητα, την επανάληψη και τη δια-ιδεολογική συνεργασία, παρά στη συνοχή μιας ενιαίας ιδεολογίας.

ΕΝΟΤΗΤΑ 4: Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ FERMI – ΟΛΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ & ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΜΕ ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ

Όπως παρουσίασε η Κατερίνα Μπέλη, το έργο FERMI αντιμετωπίζει αυτή την πολυπλοκότητα με ένα ολιστικό, διεπιστημονικό πλαίσιο που ενσωματώνει τεχνητή νοημοσύνη, ανάλυση συμπεριφοράς και κοινωνικοοικονομικών δεδομένων.

Στόχοι:

- Υποστήριξη των ευρωπαϊκών αρχών επιβολής του νόμου (LEAs) και άλλων εμπλεκόμενων φορέων στον εντοπισμό, την ανάλυση και τον μετριασμό των απειλών παραπληροφόρησης.
- Πρόβλεψη και χαρτογράφηση των πιθανών offline συνεπειών της παραπληροφόρησης, όπως ο εξτρεμισμός, τα εγκλήματα μίσους και η διάβρωση της δημόσιας εμπιστοσύνης.
- Ανάπτυξη και διάδοση εκπαιδευτικών πόρων για την ενίσχυση της ψηφιακής εμπιστοσύνης και ανθεκτικότητας σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Βασικές Ενότητες & Παραδοτέα:

- Εργαλείο Ανάλυσης Πηγών & Διάδοσης Παραπληροφόρησης – εντοπίζει την προέλευση, τις διαδρομές και την κλίμακα εκστρατειών παραπληροφόρησης.
- Μονάδα Ανάλυσης Συναισθήματος – παρακολουθεί τους συναισθηματικούς τόνους και τα μοτίβα αλληλεπίδρασης.
- Μοντέλο Δυναμικής Ροών – προβλέπει πώς τα διαδικτυακά αφηγήματα μπορούν να μετατραπούν σε κινδύνους στον πραγματικό κόσμο.
- Προφίλ Συμπεριφοράς & Κοινωνικοοικονομική Ανάλυση – αξιολογεί τις ευπάθειες και τις ευαλωτότητες εντός των κοινοτήτων.
- Μοντέλο Κοινωνικής Ανθεκτικότητας – μετρά την ικανότητα ανάκαμψης μιας κοινότητας και το δυναμικό για οικοδόμηση εμπιστοσύνης.
- Μονάδα Συνεργατικής Μάθησης “Swarm” – ένα αποκεντρωμένο σύστημα τεχνητής νοημοσύνης που διασφαλίζει τη συνεργασία μεταξύ των αρχών επιβολής του νόμου, με παράλληλο σεβασμό στο απόρρητο.

Όλα αυτά τα εργαλεία μαζί επιτρέπουν μια πολυδιάστατη αντιμετώπιση που καλύπτει τόσο την ψηφιακή όσο και την κοινωνική διάσταση της παραπληροφόρησης.

Οι Ταραχές στο Δουβλίνο (23 Νοεμβρίου 2023)

Στο webinar υπογραμμίστηκε ότι οι συνέπειες της παραπληροφόρησης εκτείνονται πολύ πέρα από το ψηφιακό πεδίο. Οι ταραχές στο Δουβλίνο, που συζητήθηκαν ως παράδειγμα, καταδεικνύουν πώς τα ψευδή διαδικτυακά αφηγήματα μπορούν να κλιμακωθούν σε εκτός διαδικτύου αναταραχή και βίαιη κινητοποίηση – αναδεικνύοντας τους απτούς κινδύνους για τη δημοκρατική σταθερότητα και τη δημόσια ασφάλεια. Το πλαίσιο του FERMI ανταποκρίνεται σε αυτό το «**δίπτυχο της επιβολής του νόμου**» (law-enforcement nexus), βοηθώντας τις αρχές να εντοπίζουν έγκαιρα σημάδια κλιμάκωσης, να αξιολογούν την ευαλωτότητα μιας κοινότητας και να ενισχύουν την ανθεκτικότητα της κοινωνίας μέσω έγκαιρης πρόληψης και συντονισμένης αντίδρασης βασισμένης σε δεδομένα.

ΤΟ ΣΥΜΒΑΝ

Στις 23 Νοεμβρίου 2023, ένας άνδρας επιτέθηκε σε τρία παιδιά και έναν ενήλικα έξω από ένα σχολείο στο Δουβλίνο της Ιρλανδίας. Το περιστατικό ήταν τραγικό, αλλά έγινε καταστροφικό όταν άρχισε να διαδίδεται στο διαδίκτυο ψευδής πληροφορία για το υπόβαθρο του δράστη.

ΤΟ ΨΕΥΔΕΣ ΑΦΗΓΗΜΑ

Μέσα σε λίγες ώρες, στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και σε διαδικτυακά φόρουμ κυκλοφόρησαν ψευδείς ισχυρισμοί ότι ο δράστης ήταν μετανάστης ή πρόσφυγας. Αυτοί οι ισχυρισμοί δεν βασίζονταν σε καμία επίσημη πληροφορία, αλλά παρουσιάστηκαν ως γεγονός, συχνά με προκλητικές διατυπώσεις όπως «**άλλο ένα παράδειγμα της αποτυχημένης μεταναστευτικής πολιτικής της Ιρλανδίας**» ή «**τι περίμενες όταν αφήνεις αυτούς τους ανθρώπους να μπουν στη χώρα;**».

Η ΔΙΑΔΟΣΗ

Το ψευδές αφήγημα εξαπλώθηκε ραγδαία μέσω:

- Ακροδεξιών λογαριασμών στα κοινωνικά δίκτυα και καναλιών στο Telegram.
- Διαδικτυακών φόρουμ και ιστότοπων συζητήσεων.
- Συντονισμένων εκστρατειών κοινοποίησης, που δημιουργούσαν την ψευδαίσθηση μιας ευρείας συναίνεσης.
- Εκμετάλλευσης υπάρχουσών εντάσεων σχετικά με τη μεταναστευτική πολιτική στην Ιρλανδία.

Οι Ταραχές στο Δουβλίνο (23 Νοεμβρίου 2023)

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

Εκείνο το βράδυ ξέσπασαν μαζικές ταραχές στο Δουβλίνο, ιδιαίτερα στο κέντρο της πόλης. Η βία περιλάμβανε:

- Καταστροφές δημόσιας περιουσίας.
- Πυρπολήσεις οχημάτων, συμπεριλαμβανομένων λεωφορείων.
- Επιθέσεις σε καταστήματα και επιχειρήσεις.
- Συγκρούσεις με την αστυνομία.
- Τραυματισμούς πολιτών και αστυνομικών.

Ο Δήμος του Δουβλίνου εκτίμησε αργότερα το κόστος των ζημιών σε περίπου 20 εκατομμύρια ευρώ.

ΤΙ ΜΑΘΑΙΝΟΥΜΕ ΑΠΟ ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ

- Ταχύτητα διάδοσης vs. ταχύτητα αλήθειας: Η ψευδής πληροφορία διαδόθηκε μέσα σε λίγες ώρες, ενώ οι επίσημες διαψεύσεις άργησαν πολύ περισσότερο και έφτασαν σε συγκριτικά λιγότερους ανθρώπους.
- Εκμετάλλευση υπάρχουσών εντάσεων: Η παραπληροφόρηση δεν δημιούργησε από το μηδέν την αντι-μεταναστευτική στάση· αξιοποίησε όμως υπαρκτές ανησυχίες και κοινωνικές εντάσεις, οξύννοντάς τες.
- Συνέπειες στον πραγματικό κόσμο: Το περιστατικό αυτό δείχνει ότι η παραπληροφόρηση δεν είναι απλώς ένα διαδικτυακό φαινόμενο. Μπορεί να οδηγήσει άμεσα σε βία, οικονομικές ζημιές και κοινωνική αναταραχή.
- Δυσκολία διόρθωσης: Ακόμα και αφότου το ψευδές αφήγημα καταρρίφθηκε, πολλοί από όσους συμμετείχαν ή υποστήριξαν τις ταραχές εξακολούθησαν να πιστεύουν ή να δικαιολογούν τις πράξεις τους βάσει του αρχικού ψευδούς ισχυρισμού.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5: ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ, ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑ & ΤΟ ΧΑΣΜΑ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ

Το Χάσμα Αξιοπιστίας (όπως το περιέγραψε η Αικατερίνη Μπέλη):

Ορισμός: Το χάσμα αξιοπιστίας είναι η ολοένα μεγαλύτερη απόκλιση ανάμεσα σε αυτό που οι πολίτες αντιλαμβάνονται ως αξιόπιστο και σε αυτό που οι θεσμοί (κυβέρνηση, μέσα ενημέρωσης, επιστήμη κ.λπ.) αναγνωρίζουν ως έγκυρο και νόμιμο.

Γιατί έχει σημασία;

Η παραπληροφόρηση εκμεταλλεύεται αυτό το χάσμα:

- Προτάσσοντας το συναίσθημα αντί για τα στοιχεία και δίνοντας μεγαλύτερη βαρύτητα σε ποιος μεταφέρει την πληροφορία παρά στο αν έχει ειδική γνώση (π.χ. εμπειρογνωμοσύνη).
- Ευνοώντας την απλοποίηση έναντι της πολυπλοκότητας, προσφέροντας σαφείς «ενόχους» και απλοϊκές απαντήσεις.
- Μεγιστοποιώντας την ταχύτητα και το θέαμα εις βάρος της επαλήθευσης.
- Επιστρατεύοντας περιεχόμενο που δημιουργείται ή παραποιείται από AI, το οποίο μιμείται την αυθεντικότητα σε μεγάλη κλίμακα.

Επιπτώσεις

Καθώς το χάσμα μεγαλώνει, η εμπιστοσύνη κατακερματίζεται, τα μηνύματα των θεσμών αντιμετωπίζονται με αυξανόμενη καχυποψία και τα παραπλανητικά αφηγήματα βρίσκουν όλο και χαμηλότερα εμπόδια για να διαδοθούν και να ανακυκλωθούν. Αυτή η δυναμική συντηρείται από την αλληλεπίδραση των αφηγημάτων: κάθε ψευδής ισχυρισμός προκαλεί αντιδράσεις και αντικρούσεις, οι οποίες με τη σειρά τους αυξάνουν την προβολή του αρχικού ισχυρισμού. Με αυτήν την έννοια, η παραπληροφόρηση δεν είναι μονόδρομη υπόθεση, αλλά ένας διαρκής διάλογος – ένας βρόχος ανατροφοδότησης που θολώνει τα όρια της αλήθειας και αποσταθεροποιεί τη δημόσια εμπιστοσύνη.

Η μεθοδολογία του FERMI παρέχει εργαλεία για να χαρτογραφήσει αυτές τις αλυσίδες αξιοπιστίας και νομιμότητας, εντοπίζοντας πώς η συναισθηματική επίδραση, οι «ταυτοτικές» αναφορές και οι ψηφιακοί μηχανισμοί ενίσχυσης διαμορφώνουν την αντίληψη για το τι θεωρείται αξιόπιστο.

«Η αξιοπιστία δεν επιβάλλεται· κερδίζεται μέσω συνέπειας και διαφάνειας.»
(FERMI Webinar, 2025)

ΕΝΟΤΗΤΑ 6: ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΣΑΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ

Όπως υπογράμμισε η Κατερίνα Μπέλη στο webinar, η αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης απαιτεί όχι μόνο θεσμικές δικλείδες ασφαλείας αλλά και προσωπική ευαισθητοποίηση.

Η ψηφιακή εμπιστοσύνη ξεκινά από τις καθημερινές επιλογές του καθενός μας – από το πώς καταναλώνουμε, ερμηνεύουμε και μοιραζόμαστε πληροφορίες. Εμπνευσμένη από τις επισημάνσεις της σχετικά με τη σημασία της κριτικής σκέψης, της υπεύθυνης χρήσης της τεχνολογίας και του ενεργού ρόλου των πολιτών στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας, αυτή η ενότητα μετατρέπει αυτές τις ιδέες σε πρακτικές οδηγίες

Ενώ τα δομικά μέτρα και τα εργαλεία ανίχνευσης μέσω AI αποτελούν το ένα μέρος της λύσης, οι ατομικές ενέργειες συλλογικά διαμορφώνουν το πληροφοριακό οικοσύστημα. Αν σταματάμε πριν αντιδράσουμε παρορμητικά, αν αμφισβητούμε το συναισθηματικά φορτισμένο περιεχόμενο και αν επαληθεύουμε την αξιοπιστία των πληροφοριών, ο καθένας μας μπορεί να συμβάλει σε ένα πιο αξιόπιστο ψηφιακό περιβάλλον.

Οι παρακάτω προτάσεις προσφέρουν απλούς, πρακτικούς τρόπους για να εφαρμόσουμε τον ψηφιακό γραμματισμό στην πράξη.

Η Μέθοδος STOP: Πριν κοινοποιήσεις, σταμάτα & σκέψου

Όταν βλέπεις μια πληροφορία στο διαδίκτυο – ειδικά αν είναι εντυπωσιακή, εξοργιστική ή συγκινητική –

εφάρμοσε τη μέθοδο STOP πριν αντιδράσεις ή τη μοιραστείς:

S - STOP - (Σταμάτα)

Κάνε μια παύση πριν αντιδράσεις συναισθηματικά ή κοινοποιήσεις. Η πρώτη μας παρόρμηση όταν βλέπουμε κάτι σοκαριστικό είναι συχνά να το μοιραστούμε αμέσως. Αντιστάσου σε αυτήν την παρόρμηση.

T - THINK - (Σκέψου)

Κάνε στον εαυτό σου κρίσιμες ερωτήσεις:

- Ποιος δημιούργησε αυτό το περιεχόμενο;
- Γιατί δημιουργήθηκε;
- Ποια είναι η πηγή;
- Προσπαθεί να με χειραγωγήσει συναισθηματικά;
- Επιβεβαιώνει αυτά που ήδη πιστεύω (μήπως βλέπω μόνο ό,τι ταιριάζει στις απόψεις μου;);

O - OBSERVE - (Παρατήρησε)

Αναζήτησε προειδοποιητικά σημάδια παραπλάνησης:

- Χρησιμοποιεί έντονα συναισθηματική ή υπερβολική γλώσσα;
- Απουσιάζουν αξιόπιστες πηγές ή παραπομπές;
- Είναι ύποπτη η διεύθυνση (URL) ή ο ιστότοπος προέλευσης;
- Υπάρχουν πολλά ορθογραφικά ή γραμματικά λάθη (μερικές φορές γίνονται επίτηδες για να μη γίνεται εύκολα αντιληπτή η απάτη);
- Υπάρχει προτροπή για άμεση δράση ή κοινοποίηση;

P - PROBE - (Ερεύνησε)

Επαλήθευσε την πληροφορία πριν την αποδεχτείς ή την κοινοποιήσεις::

- Χρησιμοποίησε αξιόπιστες ιστοσελίδες επαλήθευσης ειδήσεων (fact-checking).
- Κάνε ανάστροφη αναζήτηση της εικόνας (reverse image search) για να δεις από πού προέρχεται.
- Δες αν αξιόπιστα μέσα ενημέρωσης αναφέρουν την ίδια είδηση.
- Προσπάθησε να βρεις την αρχική πηγή του ισχυρισμού.

Αυτός ο γρήγορος έλεγχος βοηθά να επιβραδύνουμε τη «γρήγορη σκέψη» μας – τις αυτόματες αντιδράσεις που η παραπληροφόρηση επιδιώκει να εκμεταλλευτεί.

Άσκηση: Δοκιμάστε τις ικανότητές σας και κάντε το σταμάτημα πριν την κοινοποίηση συνήθειά σας. Υπάρχει ένα σύντομο διαδραστικό τεστ από την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της British Columbia (BC Human Rights Commission) όπου μπορείτε να εξασκηθείτε στο Stop–Think–Observe–Probe με πραγματικά παραδείγματα, να λάβετε άμεση ανατροφοδότηση και να ενισχύσετε τις δεξιότητές σας:

[https://bchumanrights.ca/resources/awareness-campaigns/stop/.](https://bchumanrights.ca/resources/awareness-campaigns/stop/)

ΕΝΟΤΗΤΑ 7: ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

Και οι δύο ομιλήτριες υπογράμμισαν τη σημασία της εξισορρόπησης αποτελεσματικών μέτρων κατά της παραπληροφόρησης με την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Οι πολιτικές παρεμβάσεις πρέπει να είναι αναλογικές, διαφανείς και θεμελιωμένες σε δημοκρατικές αρχές, αποφεύγοντας την υπερβολική αυστηρότητα ή τυχόν αυθαίρετη λογοκρισία.

Βασικές συστάσεις πολιτικής:

- Να αποφεύγεται η υπερβολική ανάδειξη της υποτιθέμενης εμβέλειας εκστρατειών παραπληροφόρησης, καθώς έτσι μπορεί άθελά μας να ενισχυθεί η απήχησή τους.
- Να χρησιμοποιείται συνεπής ορολογία, με σαφή διάκριση ανάμεσα στην παραπληροφόρηση (σκόπιμη διάδοση ψευδών ή παραπλανητικών πληροφοριών), την λανθασμένη πληροφορία (misinformation – αναληθείς πληροφορίες που διαδίδονται χωρίς πρόθεση εξαπάτησης) και τη νόμιμη πολιτική επικοινωνία.
- Να συνδυάζονται τα εργαλεία εντοπισμού που βασίζονται στην τεχνητή νοημοσύνη με ποιοτική, εμπειριστατωμένη ανάλυση περιεχομένου και συμφραζομένων, ώστε να αποφεύγονται λάθη και παρερμηνείες.
- Να προωθείται η παιδεία στα μέσα (media literacy), ο ψηφιακός γραμματισμός και η κριτική σκέψη ως βασικές δεξιότητες για όλους τους πολίτες.
- Να ενθαρρύνεται η συνεργασία μεταξύ κυβερνήσεων, εταιρειών τεχνολογίας, ερευνητικών φορέων και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, ώστε να ενισχυθεί η ψηφιακή εμπιστοσύνη.

ΕΝΟΤΗΤΑ 8: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το έργο FERMI επαναπροσδιορίζει την παραπληροφόρηση ως ένα εξελισσόμενο οικοσύστημα – όχι μια στατική απειλή – και προσφέρει μια πρακτική πορεία για την οικοδόμηση ανθεκτικότητας.

Συνδυάζοντας την τεχνολογική καινοτομία, την ηθική διακυβέρνηση και την ενδυνάμωση των πολιτών, το FERMI ενισχύει την ικανότητα της Ευρώπης να πλοηγηθεί στην πολυπλοκότητα των ψηφιακών ροών πληροφόρησης.

Το FERMI προσφέρει:

- Μια δυναμική κατανόηση της παραπληροφόρησης ως μιας επαναληπτικής, κοινωνικά ενσωματωμένης διαδικασίας.
- Αναλυτικά εργαλεία που συνδέουν την εξέλιξη των αφηγημάτων με μετρήσιμους κοινωνικούς κινδύνους.
- Μια προσέγγιση επικεντρωμένη στην εμπιστοσύνη, που γεφυρώνει το χάσμα μεταξύ θεσμών και πολιτών.
- Ένα συνεργατικό μοντέλο που ευθυγραμμίζει την τεχνητή νοημοσύνη, την ηθική και τη δημοκρατική λογοδοσία.

ΒΑΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ:

Η παραπληροφόρηση αντλεί δύναμη εκμεταλλευόμενη τα τρωτά σημεία της κοινωνίας, τα συναισθηματικά μας αντανακλαστικά, τις ασάφειες στην πληροφόρηση και το έλλειμμα αξιοπιστίας των θεσμών. Στη συνέχεια, εξελίσσεται διατρέχοντας έναν κύκλο πέντε σταδίων (επικύρωση, χρονική παραλλαγή, γλωσσοπολιτισμική μετάδοση, σύμπραξη δρώντων, αντικρούσεις/διαψεύσεις) που διατηρούν τα επιβλαβή αφηγήματα σε κυκλοφορία.

Το να κλείσουμε το χάσμα αξιοπιστίας – δηλαδή την απόσταση ανάμεσα σε ό,τι ο κόσμος θεωρεί αξιόπιστο και σε ό,τι οι θεσμοί θεωρούν έγκυρο – είναι ζωτικής σημασίας για την ανθεκτικότητα. Η προσέγγιση του FERMI αντιμετωπίζει αυτήν την πρόκληση με εργαλεία τεχνητής νοημοσύνης για την ανάλυση των πηγών, της διάδοσης, του συναισθήματος και των κινδύνων, σε συνδυασμό με μοντέλα μέτρησης της ανθεκτικότητας των κοινοτήτων.

Έτσι, οι αρμόδιοι μπορούν να προβλέψουν τις μετατοπίσεις των αφηγημάτων αντί απλώς να αντιδρούν σε αυτές. Τα αποτελεσματικά αντίμετρα πρέπει να παραμένουν αναλογικά και να σέβονται τα δικαιώματα, διατηρώντας την ελευθερία έκφρασης παράλληλα με τη διαφάνεια και τη λογοδοσία. Τελικά, η ψηφιακή εμπιστοσύνη είναι μια συλλογική ευθύνη που απαιτεί συντονισμένη προσπάθεια σε επίπεδο πολιτικής, τεχνολογίας, μέσων ενημέρωσης, κοινωνίας των πολιτών και πολιτών.

ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΔΙΑΒΑΣΜΑ:

Για βαθύτερη κατανόηση, τα άτομα μπορούν να συμβουλευτούν τα προηγούμενα εκπαιδευτικά υλικά του FERMI:

- [Navigating Disinformation: A Comprehensive Guide](#)
- [Digital Trust: A Practical Path to Combating Disinformation and Fostering Resilience](#)

Επιπλέον, προτείνονται:

- [Disinformation as process: modeling the lifecycle of deceit](#)
- [Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making.\(2017\)](#)
- [Misinformation Has Created a New World Disorder](#)
- [Misinformation, Disinformation, and Bias: Identifying misinformation, its various types, and both personal and news media biases](#)
- [Misinformation: Can you STOP it?](#)

Μπορείτε επίσης να επισκεφθείτε:

- <https://fighting-fake-news.eu/materials/training-materials>